

הפטרה מבוארת

על-פי המלבי"ם

שתי הלכות ביום

פרשת ויצא (למנהג האשכנזים)

הושע פרק יב, יג - פרק יד, א

בפרשת השבוע מסופר על עבודתו של יעקב אבינו בבית לבן עבור נשותיו רחל ולאה, ומפסירים בפרשה זו, בה מוזכרת עבודה זו. הנביא הושע התנבא לישראל בזמן מלכותם של עוזיה, יותם, אחז ויהוא מלכי יהודה [יחד עם ישעיהו, עמוס ומיכה, שהתנבאו באותה תקופה]. ונבואה זו עוסקת בזמן שעלה מלך אשור על עשרת השבטים, ששומרון היתה בירתם, ומתייחסת מלכות זו לאפרים, שמשבט זה היה ירבעם בן נבט, ראשון למלכי ישראל. ובתחילת נבואה זו הוכיח הנביא את עשרת השבטים על עוונם בעבודת העגלים, ובענין הרמאות בעניני משא ומתן.

על שתי התוכחות שהוכיח ה' את אפרים, על עבודת העגלים ועל הרמאות בעניני מסחר, השיבו אפרים למוכיחיהם בדרך ליצנות ולעג, על מה שהוכיחו אותם הנביאים בענין הרמאות במשא ומתן השיבו, ויבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אֲרָם - הרי הוצרך יעקב לברוח מפני עשיו אחיו לשדה ארם מחמת שרימה אותו בענין הבכורה והברכות, ואם כן הלא גם יעקב נהג ברמאות עם אחיו, ויַעֲבֹד יִשְׂרָאֵל שבע שנים אצל לבן בַּאֲשֶׁה - תמורת רחל, ואחר כך רימה אותו לבן ומסר לו את לאה, והתקימה בידו הרמאות, וּבַאֲשֶׁה שָׁמֵר - שהרי הוצרך יעקב לשמור את צאן לבן עוד שבע שנים נוספות תמורת רחל, הרי שכבר בזמן האבות היו נוהגים לרמות במשא ומתן. ולגבי התוכחה השניה שהוכיחו אותם על עבודת העגלים, משיבים בני אפרים שהם זקוקים לאמצעי בינם לבין ה', ומביאים לכך ראיה, וּבְנַבְיֵא - והרי על ידי נביא הַעֲלָה ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וּבְנַבְיֵא שָׁמֵר - וגם אחר כך היו הנביאים אמצעי בין ישראל לבין ה', ולכן הם עושים את העגלים, שיהיו אמצעי בינם לבין ה'. הַכְּעִיס אֲפְרַיִם את המוכיחים אותו, תַּמְרוּרִים - בתשובות אלו של לעג וליצנות. וכיון שכמה ממלכי ישראל הרגו את המלכים הקודמים כעונש על כך שעבדו עבודה זרה, ולאחר שמלכו הם בעצמם, עבדו גם הם עבודה זרה, מצייר זאת הנביא כאילו האדון ההרוג קם על עבדו שהרגו, וְדַמְיוּ עָלָיו יֹטוּשׁ - ומשליך עליו את דמו שנשפך בחינם, וְחַרְפְּתוֹ יִשֵּׁב לוֹ אֲדָנָיו - והאדון ישיב עליו את חרפתו שחירף אותו בשעה שהרגו, על כך שהוא עובד עבודה זרה. כִּיּוֹן דָּבַר אֲפְרַיִם - הרי בשעה שאמר ירבעם בן נבט משבט אפרים לעבוד את העגלים, היה זה מחמת רִתּוֹת - פחד שהיה לו, נִשְׂא הוּא בִּישְׂרָאֵל - כיון שהיה הוא נשיא בישראל, ופחד שכאשר יעלו ישראל לרגל לירושלים ישבו למלך יהודה, ויהרגוהו, והגם שעשה את העגלים ועבדם מחמת פחדו זה, וַיֵּאָשֶׁם בַּבַּעַל - היה הדבר נחשב לו לאשמה על שעבד עבודה זרה, וַיִּמָּת - והרגוהו העם כעונש על כך. וְעַתָּה, אחרי שהרגוהו העם כעונש על חטא זה, יוֹסִפוּ לַחֲטֹא בעוון זה ממש, ובאופן חמור יותר, כי עד עתה המלך הוא שעשה את העבודה זרה, והוא היה המכריח את העם לעבוד לעגלים, ואילו עתה, וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם העם מעצמם את הַמִּסְכָּה, ועשאוה מִכֶּסֶפָם, כְּתַבּוּנִים - ועשאוה כפי הבנתם ורצונם, עֲצָבִים מַעֲשֵׂה חַרְשֵׁים כָּלֵה - הפסל העשוי כולו מעשה חרש, לָהֶם הֵם אֲמָרִים - כאילו אומרים הפסלים לאותם אנשים הבאים לעובדם, זָבַחִי אֲדָם - וכי ראוי הדבר שאותם שהרגו את המלך ואנשיו כעונש על כך שעבדו עבודה זרה, עֲגָלִים יִשְׁקוּן - יבואו כעת לנשק את העגלים ולעובדם, והרי בכך הם מוכיחים שהריגת המלך לא היתה כדיון, אלא כרצח חינם. לָכֵן יַעֲנֶנּוּ בָקָר - כמו ענן הבא בבוקר, ונדמה שהוא מביא עמו גשמי ברכה, ולאחר זמן הוא כלה והולך לו, כך לא תבוא אליהם הטובה והברכה, וְכִטְל מִשְׁכִּים הִלָּךְ - וגם אם תגיע אליהם איזו טובה, יהא זה כטל הממחר להסתלק, ומלבד מניעת הטובה תבא אליהם הגלות כעונש, ובתחילה יהיה זה כַּמֶּץ יִסְעֵר מִגֶּרֶן - כדרך שהרוח נושאת מהגורן את המוץ, שהוא הפסולת של התבואה, כך ייגלו בתחילה רק הרשעים, והטובים יישארו, וְכַעֲשׂוֹן מֵאֲרָבָה - ולבסוף יהיה זה כעשן היוצא מהארובה, שהרוח נושאת את כולו, וכך יָגְלוּ לבסוף כולם, צדיקים ורשעים. וְכַנְגַד מֵה שְׂאֻמְרַיִם בְּנֵי אֲפְרַיִם, שזקוקים הם לאמצעי בינם לבין ה', משיב להם ה', וַאֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ מֵאֲרָץ מִצְרַיִם, שהוצאתיך משם בעצמי ללא שום שליח, וְאֱלֹהִים זֹלָתִי לֹא תִדְעַע, כי אין שום כח אלהי מלבד ה', וּמוֹשִׁיעַ אִין בְּלַתִּי, כי לא נמצא שום מושיע אחר שנשלח להושיעכם, אלא ה' בעצמו הושיע את ישראל במצרים. וְגַם אַחֲרַי שִׁיבְעוּ מִמִּצְרַיִם וְהִלְכוּ בַמִּדְבָר, אֲנִי יָדַעְתִּיךָ והשגחתי עליך בפרטות בַּמִּדְבָר, בְּאֲרָץ תְּלַאבֹת - בארץ תאבה וצמאה למים, שאין אפשרות להתקיים בה ללא ניסים תמידיים. כַּמְרַעֲיָתֶם - ורק אחרי שהגיעו ישראל לארץ ישראל, ומצאו לעצמם מרעה וַיִּשְׁבְּעוּ, שִׁבְעוּ וַיָּרִים לָבָם, על פֶּן שִׁכְחוּנִי. וכנגד זה ששכחו ישראל את הטובות שעשה להם ה', ולא ייחסו זאת לה', הרי את הרעות ייחסו לה', עד שהוא נדמה להם כחיה טורפת, וְאָהִי לָהֶם כְּמוֹ שַׁחַל - כאריה, שזהו רמז למלכות בבל, המשולה לאריה, כַּנְגַר עַל דָּרָךְ אֲשׁוּר - ונראה ה' בעיניהם כמו נמר האורב בדרך, וזהו רמז למלכות יוון, המשולה לנמר. אֲפַגְשֶׁם כְּדָב שָׂכֹל, שזהו רמז למלכות מדי של אחשורוש והמן, שגזרו עליהם גזרות קשות, וְאֶקְרַע סָגוּר לָבָם, שחזרו בתשובה מחמת גזירתו של המן, וְאֶכְלֶם שֵׁם כְּלָבִיא, המרמזת על מלכות אדום, ובכל הגלויות הללו נדמה לישראל שה' הוא הטורף אותם, אבל זו טעות, כי ה' מסתיר פניו מהם מחמת עוונותיהם, ועל ידי זה חֵית הַשְּׂדֵה תִבְקַעֶם. וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל - ההשחתה והעונש מתייחסים להשחתה של עוונותיך, כִּי בִי - כי מה שאתה סבור שהעונש מגיע ממני, בַּעֲזָרְךָ - זהו מחמת שהייתי תמיד עוזר לך, ולכן כשאני מסתיר פני נדמה לך שאני גורם לצרותיך, ובאמת אין הדבר כן, אלא העוונות הם המשחיתים אותך, וה' רק נמנע מלעזור לך. והלא ההשחתה נגרמה לכם מחמת שאין לכם מלך, כי באותו זמן מלך עליהם הושע בן אלה, והוא נמנע מלעבוד את העגלים כשאר מלכי ישראל, ומחמת כן הלשינו עליו עובדי העגלים למלך אשור, אָהִי מִלְכָּךָ - וכי אני אהיה מלכך להושיעך ממלך אשור, אִפּוּא וַיּוֹשִׁיעַךָ בְּכָל עֲרִירָה וְשִׁפְטִיךָ - תחפש בכל עריך ובכל שופטיך היכן תמצא מלך שיושיע אותך, אֲשׁוּר אֲמַרְתָּ תְּנֵה לִי מֶלֶךְ וְשָׂרִים - כי אתם מאסתם במלכות שמים שהיתה בזמן השופטים, וביקשתם מלך בשר ודם שימלוך עליכם, ואם כן תחפש לך מלך שיושיע אותך מיד מלך אשור. אֲתָן לָךְ מֶלֶךְ בְּאַפִּי - בשעה שנתתי לך מלך בזמן שמואל הנביא, היה זה בכעס, כיון שידעתי שסופכם להתחלק לשתי ממלכות ולעבוד את העגלים, וְאֶקַּח בְּעִבְרָתִי - והושע בן אלה, שהיה המלך האחרון שמלך על ישראל היה טוב מהמלכים שלפניו, ומצד מעשיו לא היה ראוי לעונש, ורק מחמת הכעס שהיה לה' על כל העם לקח ממנו את המלכות. צָרוּר עֲוֹן אֲפְרַיִם -

לתרומות והקדשות: 0765-404-360

ארגון 'שתי הלכות ביום' שולח מגוון לימודים בנושאים שונים, ובכמה שפות. מעוניין ללמוד ולהבין את שאר פרקי הנ"ך? הצטרף למסלול לימוד 'נ"ך מבואר' של ארגון 'שתי הלכות ביום', ותקבל פרקי נ"ך מבוארים, בכל בוקר ישירות לתיבת הדוא"ל שלך! להצטרפות לאחד או יותר ממסלולי הלימוד בדוא"ל: office@2halachot.org

אפרים שומר את עוונותינו ואינו רוצה לחזור בתשובה, **צְפוּנָה** - שמורה אצלו **חֲטָאוּנוּ**. (א) ומחמת שאינם חוזרים בתשובה, גם כשהגיע העת שתתחדש האומה מחמת רוב הצרות שעברו עליהם, וכבר **חֲבָלֵי יוֹלָדָה יָבֵאוּ לוֹ**, וממשיל את הצרות שלפני הגאולה לחבלי הלידה הקודמים ללידה עצמה, אבל **הוא בן לא חֲכָם**, כי לכל הנולדים יש את החכמה לצאת מהרחם בעת הלידה, **כִּי עַתָּה - גַּם כְּשֶׁהִגִּיעָה הָעֵת לְלִידָה, לֹא יַעֲמֹד בְּמִשְׁבַּר בָּנִים** - לא יעמוד על המשבר, מקום עמידתם של הבנים הנולדים, אלא ישאר כנפל במעי אימו, והנמשל בזה הוא שעל אף שעברו עליו הצרות הקודמות לגאולה, ואם היה חכם היה חוזר בתשובה ונגאל, הרי הוא אינו חוזר בתשובה, ונמצא שכל הצרות שעברו עליו היו לשוא, כחבלי לידה שאין לאחריהם לידה. (ב) כי אני חשבתי שאחרי ריבוי הצרות יחזרו בתשובה, ומי **שָׂאוֹל אֶפְדִים** - אפדה אותם מהגלות, המשולה לשאול, **מִמּוֹת אֲנֹאֲלִים** - אציל אותם מהריגה על ידי מלך אשור, ועתה יהיה להפך, כי לא רק שלא אציל אותם, אלא תהיה עליהם השגחה פרטית לרעה, ומדבר עתה כביכול עם המוות והשאול בעצמם, ואומר להם, **אֲהִי דְבָרֶיךָ, מוֹת** - אני אהיה עושה דברך, לגרום להם הריגה, **אֲהִי קִטְבְּךָ שָׂאוֹל** - אני אהיה שליחך להגלותם מארצם, **נָחֵם** - הנחמה והחרטה על הרעה **יִסְתַּר מֵעֵינַי**, כי לא אנוחם על הרעה, כשם שהם אינם מתנחמים על עוונותיהם ואינם חוזרים בתשובה. (ג) **כִּי הוּא - הַנוּחַם, בֵּין אֲחֵים יִפְרִיא** - ישא פרי רק כאשר ישראל אחים זה לזה, אבל באותו זמן היו כתות חלוקות, חלקם עבדו לעגל וחלקם שבו אל ה' והצטרפו לחזקתו מלך יהודה, ועל ידי זה לא נשא הנוחם פרי, ולא חזרו כולם בתשובה, וגם ה' לא ניחם על הרעה, אלא **יָבֹא קָדִים** - יבוא מלך אשור מצד מזרח, מעבר הירדן, **וַיַּחַד ה'** - שה' שלחו לעלות על ישראל, **מִמְדָּבָר עֵלָה**, כי בא אליהם דרך המדבר, **וַיְבוֹשׂ מְקוֹרוֹ**, כי הוא חרירי את הארץ שהיא מקורם של ישראל, **וַיַּחֲרַב מֵעֵינֵו**, כי התפזרו ישראל לכל קצוות תבל, ומי השפע שלהם יבשו, **הוּא** - מלך אשור, הנמשל לרוח, **יִשְׁסֶה אוֹצַר כָּל כְּלֵי חֲמֻדָּה** של ישראל, ויאבדו בעוונם. (ד) לאחר שהתנבא כי ה' אינו מתנחם על הרעה, ולא יבטל את הגזירה, מחזיר הנביא פניו אל ישראל, ורצונו להפריד בין הרשעים המסיתים לעבודה זרה לבין כלל ישראל שרק נמשכו אחריהם, **תֵּאֲשֶׁם שִׁמְרוֹן** - העיר שומרון, שהיא בירת מלכות ישראל ומשם החלה עבודת העגלים, אכן אשמה היא ואין לה תקוה, **כִּי מִרְתָּה בְּאַלְהֵיהָ**, ולכן אנשיה **חָרַב יַפְלוּ, עַל־לִיָּהֶם יִרְטְשׁוּ, וְהָרִיתֵיּוֹ** [נשים הרות שבה] **יִבְקְעוּ**. (ה) אבל אַתָּם, שאר העם, שלא חטא מרצונו, אל תמשיכו ללכת אחרי שומרון עד שתאבדו עימה, אלא **שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֶלְהֵיךָ, כִּי לֹא מֵרַדַּת בַּה' מֵרָצוֹן וּבַחִירָה**, אלא רק **כְּשֶׁלַּחַת בְּעוֹנֶךָ**, כי הכשילוך בעבירות מלכי שומרון הרשעים, והרי אתה נחשב כשוגג בדבר, ויש לך תקנה בתשובה. (ו) ואחרי שתשובו אל ה' מחמת יראת העונש, ותהיו קרובים אליו, כי התשובה מיראה עושה את הזדונות כשגגות, תוסיפו להיטיב מעשיכם, **קָחוּ עִמְכֶם דְּבָרִים** - תקיימו מצוות ומעשים טובים, שהם הדברים שיליצו עליכם טוב לפני ה', **וְשׁוּבוּ שְׁנֵית אֵל ה'** בעשיית תשובה מאהבה, שעל ידי זה לא רק שמתכפרים העבירות להחשב כשגגות, אלא העבירות עצמן שנעשו במזיד נהפכות להיות זכויות, **אִמְרוּ אֱלֹהֵינוּ, כָּל תִּשְׁאָ עוֹן** - תשא את כל העוון, ולא רק להחשיבו כשגגה, אלא שיתכפר לגמרי, **וְקַח טוֹב** - על ידי שתקח כנגדו את המעשים הטובים, ועל ידי התשובה השלמה ייהפכו העבירות לזכויות, **וַיִּשְׁלַחֵם פְּרִים שְׁפִתָּינוּ** - את אותם פרים שהיינו צריכים להביא כקרבנות על השגגות [כדון ציבור שחטא בשגגת הוראה, שמביאים פר לכל שבט ושבט], נשלם על ידי דיבור שפתינו. (ז) ומבאר מהו הדיבור שעל ידו נכפר את החטאים לגמרי, שמעתה לא נבטח בשום דבר מבלעדי ה', **מֶלֶךְ אֲשׁוּר**, שבו בטחו מלכי ישראל מאחר שהיה להם ברית איתו, **לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ, עַל סוּס לֹא נִרְכָּב**, ולכן לא נצטרך לבטוח במצרים שהיו שולחים להם סוסים, **וְלֹא נֹאמַר עוֹד אֶלְהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ**, כי לא נבטח במערכת המזלות והפסלים, אלא נבטח רק בך, כיון שידענו **אֲשֶׁר בְּךָ יְרַחֵם יְתוֹם**, כי מי שאין לו עוזר וסומך בדרך הטבע, ה' עוזר לו, וכיון שאין לנו בטחון בשום דבר ואיננו מקוים לעזרתו של שום אדם, נמצא רחמים מֵעַם ה'. (ח) ומשיב להם ה', **אֲרָפֵא מִשׁוֹבְתֶם** - תחילה ארפא את שובבותם, שהיא כמחלה הדבוקה בבשרם וצריכה רפואה, שהיא התשובה, ואחר כך **אֲהַבֵם נְדָבָה** - אהוב אותם מצד נדבת ליבי, ואעשה כן **כִּי שָׁב אִפְי** [-כעסתי] **מִמְנוּ**. (ט) ואף בשעה שיגלו ישראל לבין העמים, **אֲהִיָּה כִּסֵּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כְּשׁוֹשְׁנָה** - יהיו הם כאותה שושנה הנישאת ברוח ממקום למקום, ופורחת על ידי הטל המשקה אותה, כך ישראל גולים ומטולטלים ממקום למקום, וה' הוא כמו הטל המחיה אותם בגלותם בכל מקום שהם נמצאים בו, **וַיִּזַּד שְׂרָשָׁיו כְּלִבְנוֹן** - ואף על פי שבהיותם בארץ ישראל היכו שורשים חזקים בארצם, כשרשי הארזים שבלבנון, וכעת נעקרו השורשים הללו ואין להם מקום קבוע. (י) מכל מקום יש להם תקווה, **כִּי יִלְכּוּ יִנְקוּתָיו** - הענפים הרכים והקטנים הצומחים מהשורשים שבארץ הם יהיו לעצים צעירים ורעננים נושאי פירות, וכך הבנים שיהיו לישראל באחרית הימים הם יפרחו ויגדלו, **וַיְהִי בְנֵי־הַדּוֹד**, שכשם שהזית נותן שמן למאור כך יאירו הם באור ה', ויתמידו בהצלחתם תמיד, כמו הזית שעליו רעננים בכל ימות השנה, **וַיְרִיחַ לוֹ כְּלִבְנוֹן** - וגם בהיותם בגלותם, רחוקים מארץ ישראל, עדיין יהיה להם את ריח הלבנון, שהוא כינוי לבית המקדש, כלומר, תתייחס אליהם הקדושה והטהרה של בית המקדש הנמצא בארץ ישראל. (יא) **יִשְׁבּוּ יִשְׁבֵי בְצֵלוֹ** - ויהיו מהם בנים שישבו לשבת בצל הלבנון, כלומר יחזרו לארץ ישראל, מקומו של בית המקדש, והם **יִחִיו דָּגוֹן**, כי תהיה להם שם תבואה למאכלם, **וַיִּפְרְחוּ כַגֶּפֶן**, כי יתרבו שם ויתפשטו על פני הארץ כמו הגפן, שענפיו מתפשטים למרחק, **זָכְרוּ בְּיַד לִבְנוֹן** - וגם אותם שלא יעלו לארץ ישראל, יזכרו תמיד את הקדושה של בית המקדש וארץ ישראל, כמו שזוכרים את טעמו הערב של יין הלבנון, ובכל התפילות יזכירו את בית המקדש, ויעלו את ירושלים על ראש שמחתם. (יב) וגם שבת **אֶפְרָיִם**, שהיו ראשונים לעבוד עבודה זרה, יאמרו גם הם **מֵה לִי עוֹד לְעַצְבִים** [-פסלים], כי יכיר שאין בהם ממש, **אֲנִי עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרָנוּ** - ואז אענה לתפילותיהם ואשגיח עליהם מרחוק, וכך אומר להם, **אֲנִי כְּבֹרֵשׁ רַעְוָן** - כעץ ברוש שענפיו רעננים תמיד, והחוסה בצילו ימצא מסתור מחום השמש ומהגשמים, כך החוסה בצל ה' ינצל מכל פגעי הזמן, אך אינו כברוש שהוא אילן סרק, אלא **מִמְנוֹ פְרִיךָ נִמְצָא**, כי כל הפירות שנמצאים אצלך, שזהו השפע הגשמי והשפע הרוחני, הכל מגיע ממני. (יג) **מִי חֲכָם וַיְבַן אֱלֹהֵי, וּמִי נְבוֹן, הַמְבִיֵן דָּבָר מֵתוֹךְ דָּבָר, וַיִּדְעֵם, כִּי יִשְׂרָאֵל דְרָכָיו ה'**, וכל התלונות שאומרים האנשים על הגלות ועל העונשים שמעניש ה' את עמו זהו מצד רוע האנשים, אך דרכי ה' מצד עצמם הם ישרים וטובים, **וְצִדִיקִים יִלְכּוּ בָם** ולא ייכשלו, **וּפְשָׁעִים**, שאינם הולכים בדרכי ה' כראוי, הם **שִׁיכְשְׁלוּ בָם**:

לתרומות והקדשות: 0765-404-360

